

УДК 378.147.091.33-027.22:796

DOI 10.31494/2412-9208-2019-1-1-337-344

Forming of future physical culture teachers' professional image

Формування професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури

Oleksii Stasenko,

Candidate of Pedagogical Science,
Associate Professor

<http://orsid.org/0000-0001-6112-4363>

Stasenkool@i.ua

Central Ukrainian State Pedagogical
University named after
Volodymyr Vynnychenko

✉ 3 V. Permska St.,
Kropivnickiy, 25001

Олексій Стасенко,

кандидат педагогічних наук,
доцент

Центральноукраїнський
державний педагогічний
університет
імені Володимира Винниченка
✉ вул. В. Пермська, 3
м. Кіровоградський, 25001

Original manuscript received January 17, 2019

Revised manuscript accepted April 18, 2019

ABSTRACT

Actuality of this labour consists in that a modern teacher of physical culture must be ready to the changes that take place under act of processes of globalization in the world, apt at the systematic prosecution of itself, to permanent self-perfection and search of flexible technologies of studies, effective methods, receptions and forms of organization of pedagogical cooperation. On the modern stage for the teachers of physical culture a presence of professional image is a necessary condition that gives an opportunity to declare oneself to the students as a professional to them, and can be the means of improvement of success of educational process. A concept "professional image" is considered teacher of physical culture as an important condition of effective professional activity. Certainly and the basic components of professional image (in-professional, social-behavioral and personality) are described. Factors that form the image of future teacher of physical culture are considered and analysed. It is well-proven that process of study of pedagogical disciplines students it is necessary to develop a flair to self-regulation, culture of original appearance, culture of pedagogical communication, lexical riches of future teacher of physical culture. For the image of teacher meaningful is not only acquisition of abilities in industry of pedagogical technique but also capture other special abilities. Image of future teacher of physical culture is produced a both on the basis of his real behavior and under act of evaluation judgements and ideas about him students, colleagues and other participants of pedagogical process. Clearly certainly, that efficiency of creation and forming of professional image of students of establishments of higher pedagogical education depends on ability and ability to apply the strategies related to innovative pedagogical technologies, and can be provided with creation of necessary environment in establishment of higher education, that assists forming for the future teachers of physical motivation and interest in the increase of own professional level, opening of essence and maintenance of forming of image.

Key words: future teachers of physical culture, professional image.

Вступ. У нашій державі відбувається становлення нової освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір. Це призводить до змін у педагогічній теорії і практиці освітнього процесу. Перед закладами вищої освіти постають нові цілі і завдання, основним напрямом діяльності яких стає задоволення потреб особистості в знаннях, що дозволяють адаптуватися в сучасному суспільстві. А це вимагає від процесу підготовки педагогів, а саме вчителів фізичної культури, впровадження науково та методично обґрунтованої підготовки, яка полягає в розробці її теорії і практики з обов'язковим включенням технологічних й людинознавчих знань галузі педагогіки та психології, фізичного виховання й спорту, що є пріоритетними у професійній діяльності (Чепелюк, Павлів, Федак, 2013).

Формування національної системи фізичного виховання школярів потребує нового змісту та пошуку ефективних форм, засобів і методів підготовки шкільного вчителя, створення відповідного навчально-методичного забезпечення. В основі педагогічної майстерності лежать знання предмета викладання (фізична культура) та його методики, і дуже важливо, щоб кожен студент усвідомив, що найсуттєвішим у методиці є рівень його індивідуальної майстерності. Через його діяльність методика й віддзеркалюється в конкретних досягненнях учнів (Шиян, 2002).

Сьогодні, як ніколи раніше, актуалізуються питання утвердження іміджу вчителя фізичної культури, до якого держава висуває вимогу відповідальності за виховання в дітей бережливого ставлення до власного здоров'я та утвердження пріоритетів здорового способу життя. Очолити таку цілеспрямовану діяльність щодо формування в школярів здоров'язберігаючої поведінки під силу лише вчителю фізичної культури з високими професійними та особистісними якостями, тобто фахівцеві з високим професійним іміджем (Ковальчук, 2007., Попова, 2003).

Нові завдання, що стоять перед шкільною освітою в контексті формування творчої особистості, забезпечення сприятливих умов для саморозвитку кожного учня, вимагають від учителя як організатора освітнього процесу не лише найвищого рівня кваліфікації зі свого предмета, але й досконалого розвитку педагогічної майстерності, соціальної компетентності, професійної культури (Радул, Кравцов, Михайліченко, 2007).

Розширення й оновлення освітянського діапазону вимагає створення системи професійної підготовки студентів фізичного виховання та спорту, спрямованої на підвищення кваліфікації, фахової компетентності, конкурентноспроможності відповідно до зростання умов на ринку праці. Процес формування професійного іміджу вчителя фізичної культури ускладнюється тим, що в сучасних умовах його становлення здійснюється в ситуації належних соціальних, економічних змін (Іваній, 2015., Язловецький, Маркова, Язловецька, 2014).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, дає підстави стверджувати, що, незважаючи на значну кількість наукових досліджень у галузі педагогіки та психології,

в Україні бракує наукових праць, присвячених формуванню саме професійного іміджу вчителя фізичної культури. У науці малодослідженими є педагогічні аспекти визначення сукупності професійних, особистих й соціально-поведінкових якостей, які надають можливість створити позитивний образ учителя фізичної культури, спрямований на взаємодію з учнями та виховання в них інтересу до предмета.

Публічним характером учительської професії обумовлено особливі вимоги до її представників. Оскільки учитель зобов'язаний пропонувати й надавати освітні послуги, спілкуватися з різними групами населення, вести просвітницьку та пропагандистську роботу, здійснювати керівництво дитячим виховним колективом, його образ повинен бути сучасним, привабливим, таким, що викликає повагу та довіру. Має значення і зовнішній вигляд педагога, і стан його здоров'я, особистісні якості, професійна діяльність і т. п. (Довга, Черній, 2016).

Роль професійного іміджу як презентації та ствердження унікальності суб'єкта забезпечує професійну ідентифікацію й саморозвиток особистості, визначає становлення культури педагогічної діяльності вчителя фізичної культури, стає однією з актуальних проблем.

Наявність професійного іміджу є необхідною умовою, яка дає змогу вчителю фізичної культури показати себе професіоналом, водночас не нівелюючи його людську індивідуальність, може бути засобом поліпшення успішності освітнього процесу та якості відносин, що складаються в системі “вчитель-учень”.

Професійний імідж майбутнього учителя фізичної культури – це імідж, який він формує й відшліфовує не тільки протягом своєї професійної діяльності, а й упродовж усього життя, опираючись при цьому на отриману спеціальну підготовку в закладі вищої освіти та власний практичний досвід. Професійний імідж моделюється під впливом зовнішнього оточення, зокрема конкретного професійного середовища, у якому перебуває фахівець, і віддзеркалює результати його систематичної роботи над собою в період становлення творчої особистості (Каплінський, Асаулюк, 2017., Язловецький, Маркова, Язловецька, 2014).

З вищезазначеного слід констатувати, що саме професійний імідж виступає показником культури педагогічної діяльності, яка забезпечує ідентифікацію й саморозвиток особистості вчителя фізичної культури.

Основною метою роботи є обґрунтування процесу формування професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури та визначення його складників і чинників.

Методи та методики дослідження. У роботі було застосовано переважно теоретичні методи (аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури, навчальних планів, освітньо-професійних програм та практичного досвіду з організації та методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури в педагогічних закладах вищої освіти).

Результати та дискусії. В останні роки нове поняття “імідж” стало надзвичайно популярним у вітчизняному лексиконі, витіснивши при

перекладі з англійської мови цілу низку його синонімів в українській і російській мовах. Причому в масовій свідомості в науковій літературі стали вже такі вирази, як “імідж ділової людини”, “імідж організації”, “професійний імідж” тощо. З’явилося безліч спеціалістів з формування будь-якого “ефективного іміджу” – іміджмейкерів. Побачили світ, хоча й в обмеженій кількості, публікації з проблеми іміджу. Заявлені нові науки, що досліджують сутність та особливості формування позитивного іміджу – іміджологія і “паблік рілейшнз”. Одночасно в цей процес усе більше стала включатися й психолого-педагогічна наука, оскільки імідж – це не що інше, як особливий психічний образ, зміст якого є суто психологічним, а формування здійснюється шляхом психолого-педагогічних закономірностей, тому що носієм іміджу є особистість (Язловецька, Шевченко, 2018).

Розгляд професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури як чинника ефективної професійної діяльності зумовлює необхідність обґрунтувати деякі теоретичні аспекти окресленої проблеми. Передусім, слід з’ясувати сутність ключових понять.

У психолого-педагогічних джерелах *імідж* (англ. *image* – образ) трактують як: уявлення про людину, що формується на основі її зовнішнього вигляду, звичок, манери говорити, менталітету, вчинків тощо;

- образ (особи, явища, предмета), що формується цілеспрямовано і має справляти емоційно-психологічний вплив на когось з метою популяризації, реклами тощо (Ковальчук, 2007).

Структура іміджу вчителя передбачає наявність таких компонентів, а саме:

- внутрішнє “Я” (внутрішній образ учителя, що відповідає обраному фаху й виявляється в його професійній культурі та мисленні, емоційності й творчому настрої, привабливості та вишуканості, внутрішній стійкості й гідності, позиції та рівні мобілізації тощо);

- зовнішній вигляд (засвідчує ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ учителя, сприяють формуванню гарного враження й репутації, допомагають виявити себе не тільки привабливою особистістю, але й чудовим педагогом);

- використання вербальних і невербальних засобів спілкування (жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темпоритм мовлення педагога, мають привертати увагу учнів до нього, викликати довіру і налаштувати їх на активну взаємодію).

Створення іміджу вчителя – довготривалий і складний процес. Його результативність залежить від передумов, специфіки та технологій формування Я-концепції особистості та інших чинників, що взаємообумовлені й взаємопов’язані. Особливого значення у формуванні іміджу вчителя слід надавати Я-концепції майбутнього педагога.

Під Я-концепцією розуміють динамічну систему уявлень людини про себе, яка охоплює як власне усвідомлення власних фізичних, інтелектуальних та інших якостей, так і самооцінку й власне сприйняття

зовнішніх чинників, що впливають на неї.

Процес формування іміджу майбутнього вчителя фізичної культури в процесі вивчення педагогічних дисциплін та під час різних видів педагогічної практики має спиратися на осмислення й усвідомлення студентами:

- “реального Я” (адекватна самооцінка майбутнім учителем себе, власних особистісних рис, поведінки, ставлення до інших тощо);
- “ідеального Я” (уявлення про те, яким має бути ідеальний учитель, які риси мають бути йому притаманні);
- “антиідеального Я” (уявлення про риси, які “працюють” не тільки проти самого вчителя, а й проти навчального предмета, який він викладає, проти школи, у якій він працює, проти учнів);
- “професійного Я” (уявлення і самооцінка власних професійних рис, мотивів і ціннісних установок, стилю організації педагогічної взаємодії тощо).

Для успішного виконання вчителем своїх основних завдань (навчати, розвивати та виховувати) потрібно, щоб він був авторитетом в очах своїх учнів. Отже, педагог повинен володіти основними компонентами професійного іміджу, а саме: фаховим, особистісним та соціально-поведінковим. Слід зазначити, що професійно-особистісні значущі властивості (якості) учителя будуть по-різному представлені залежно від того, хто їх оцінює.

Серед основних чинників, що формують імідж учителя фізичної культури, слід виділити такі:

- сам учитель, який має високу думку про значення своєї професії, захопленість нею, переконаність у її суспільній і особистій значимості, прагнення піднести її престиж;
- іміджмейкери-професіонали, які займаються створенням іміджу педагога (адміністрація школи, працівники районних та міських відділів освіти, представники місцевої влади тощо);
- засоби масової інформації (періодика, радіо, телебачення, Інтернет ресурси);
- люди, які оточують педагога (члени педагогічного колективу, учні, батьки, друзі).

Основними компонентами іміджу вчителя фізичної культури є:

1. Предметно-професійний:

- процес володіння і використання знань з педагогіки та психології, методики виховної роботи; предметів медико-біологічного циклу; теорії і методики фізичного виховання; системи міжособистісних стосунків у колективі;
- передбачення близьких і далекоглядних перспектив розв’язання педагогічних завдань;
- уміння працювати з учнями різного рівня фізичної підготовленості та фізичного розвитку.

2. Соціально-поведінковий:

- утримання стійкої позиції педагога, який розуміє значущість своєї професії, може долати труднощі заради її соціальної цінності;

- уміння підносити престиж професії;
- удосконалення своїх сильних й усунення слабких аспектів особистості, бути відкритим у пошуках новизни, створювати перспективу свого професійного розвитку;

- оптимістично підходити до людей з упевненістю, що вони можуть бути кращими.

3. Особистісний:

- відповідальність, діловитість, самокритичність, зібраність;
- доброзичливість, терплячість, готовність прийти на допомогу іншим людям;

- комунікабельність, харизматичність; чесність, повага до дітей та їх дорослого оточення, справедливість;

- зовнішня охайність.

Формування іміджу майбутнього вчителя фізичної культури відбувається поетапно під час вивчення студентами загальних засад педагогіки, психології, теорії і методики фізичного виховання, педагогіки фізичного виховання, спортивно-педагогічного вдосконалення та педагогічної практики. У процесі вивчення педагогічних дисциплін важливу увагу слід приділяти розвитку педагогічного цілепокладання, професійного мислення, педагогічної інтуїції, мистецтва педагогічної імпровізації.

Для іміджу педагога значущими є не тільки набуття вмій у галузі педагогічної техніки, а й опанування іншими спеціальними уміннями: перцептивними, рефлексивними, сугестивними, емпатійними (Язловецька, Шевченко, 2018).

Висновки. Отже, ефективність формування професійного іміджу студентів закладів вищої педагогічної освіти залежить від уміння та здатності застосовувати стратегії, пов'язані з інноваційними педагогічними технологіями, і може бути забезпечена створенням необхідного середовища в закладі вищої освіти, яке сприяє формуванню у студентів мотивації та інтересу до підвищення власного професійного рівня, розкриттям сутності та змісту формування іміджу. Основними складниками, що істотно впливають на сформованість професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури, є: предметно-професійний, соціально-поведінковий та особистісний компоненти, які розкриваються такими пріоритетними якістьми й уміннями, як знання базових дисциплін і методик їх викладання; систематичний аналіз своєї діяльності та самовдосконалення; знання потреб й інтересів учнів тощо.

Перспективи подальших пошуків у відповідному напрямі дослідження полягають у теоретико-методичному обґрунтуванні педагогічних умов ефективності формування професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури.

Література

1. Довга Т. Я. Формування здорового способу життя учнів засобами іміджевої та фізкультурно-оздоровчої діяльності : навч.-метод. посіб. / Т. Я. Довга, В. П. Черній. – Кіровоград : Видавець Лисенко В. Ф., 2016. – 184 с.

2. Іваній І. В. Фізична культура особистості фахівця фізичного виховання та

- спорту : навч.-метод. посіб. / І. В. Іваній. – Суми : Університетська книга, 2015. – 128 с.
3. Каплінський В. В. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури : навч. посіб. / В. В. Каплінський, І. О. Асаулюк. – Київ. – КНТ, 2017. – 294 с.
4. Ковальчук Л. О. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / Л. О. Ковальчук // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. 2007. – Вип. 22. – Ч. 2. – С. 65-74.
5. Попова Л. И. Имидж современного педагога / Л. И. Попова // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 234-237.
6. Радул В. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя : навч. посіб. / В. В. Радул, В. О. Кравцов, І. М. Михайліченко. – Кіровоград : Поліграфічно-видавничий центр ТОВ “Імекс ЛТД”, 2007. – 252 с.
7. Чепелюк А. Основні складові психолого-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури / А. Чепелюк, І. Павлів, О. Федак // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. “Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт” зб. наукових праць / За ред. Г. М. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Том 2 – Випуск 7 (33). – С. 412-418.
8. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : навч. посіб. Ч. 2 / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.
9. Язловецький В. С. Новітні технології у фізичному вихованні та спорті : навч. посіб. / В. С. Язловецький, О. В. Маркова, О. В. Язловецька. – Кіровоград : Поліграфічне підприємство “Ексклюзив-Систем”, 2014. – 204 с.
10. Язловецька О. В. Педагогіка фізичного виховання та спортивної діяльності : навч. посіб. / О. В. Язловецька, О. В. Шевченко. – Харків, 2018. – 404 с.

References

1. Dovha, T. Ya., Chernii, V. P. (2016). *Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia uchniv zasobamy imidzhevoi ta fizkulturno-ozdorovchoi diialnosti : navchalno-metodychnyi posibnyk* [Formation of a Healthy Lifestyle of Students by Means of Image and Physical Culture and Recreation Activity : A Teaching Manual]. Kirovohrad : Lysenko V. F. [in Ukrainian].
2. Ivaniy, I. V. (2015). *Fyzyczna kultura osobystosti fakhivtsia fizychnoho vykhovannia ta sportu : navchalno-metodychnyi posibnyk* [Physical Culture of Specialist Personality of Physical Education and Sports : A Teaching Manual]. Sumy : Universytetska knyha [in Ukrainian].
3. Kaplinskyi, V. V., Asauliuk, I. O. (2017). *Osnovy vykhovnoi diialnosti vchytelia fizychnoi kultury : navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of Educational Activities of Physical Education Teacher : A Manual]. Kyiv : KNT [in Ukrainian].
4. Kovalchuk, L. O. (2007). *Formuvannia imidzhu maibutnoho vchytelia u protsesi vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin v klasychnomu universyteti* [Formation of the Future Teacher's Image in the Process of Studying Pedagogical Disciplines in the Classical University], *Visnyk Lvivskoho universytetu* [Bulletin of Lviv University], Series Pedagogics 22(2), 65–74 [in Ukrainian].
5. Popova, L. I. (2003). *Imidzh sovremennogo pedagoga* [The Image of a Modern Teacher], *Narodnoe obrazovanie*, 2, 234–237 [in Russian].
6. Radul, V. V., Kravtsov, V. O., Mykhailichenko, I. M. (2007). *Osnovy profesiinoho stanovlennia osobystosti suchasnoho vchytelia : navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of Professional Development of the Personality of a Modern Teacher: A Manual]. Kirovohrad : Polygraphic-Publishing Center LLC “Imex LTD” [in Ukrainian].
7. Chepeliuk, A., Pavliv, I., Fedak, O. (2013). *Osnovni skladovi psykholoho-pedahohichnoi pidhotovky vchytelia fizychnoi kultury* [The Main Components of Psychological and Pedagogical Preparation of a Teacher of Physical Culture], *Naukovyi*

Chasopys Natsionalnoho Pedahohichnoho Universytetu Imeni M. P. Drahomanova. Seria 15. "Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury / Fizychna kultura i sport" : zbirnyk naukovykh prats [Journal of National Pedagogical Drahomanov University. Series 15. "Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture / Physical Culture and Sports" : Collection of Scientific Works]. In H. M. Arzuïtov (Ed.), Vol. 2, 7 (33), 412–418 [in Ukrainian].

8. Shyian, B. M. (2002). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia shkoliariv: *navchalnyi posibnyk. Chastyna 2* [Theory and Methods of Physical Education of Students : A Manual. Part 2]. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].

9. Yazlovetskyi, V. S., Markova, O. V., Yazlovetska O. V. (2014). *Novitni tekhnologii u fizychnomu vykhovanni ta sporti : navchalnyi posibnyk* [New Technologies in Physical Education and Sports : A Manual]. Kirovohrad : Printing company "Exclusive Systems" [in Ukrainian].

10. Yazlovetska, O. V., Shevchenko, O. V. (2018). Pedahohika fizychnoho vykhovannia ta sportyvnoi diialnosti: *navchalnyi posibnyk* [Pedagogy of Physical Education and Sports Activity : A Manual]. Kharkiv [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Актуальність цієї праці полягає в тому, що сучасний учитель фізичної культури має бути готовим до змін, які відбуваються під впливом глобалізаційних процесів у світі, здатним до систематичної роботи над собою, постійного самовдосконалення та пошуку гнучких технологій навчання, ефективних методів, прийомів і форм організації педагогічної взаємодії. На сучасному етапі для вчителів фізичної культури наявність професійного іміджу є необхідною умовою, яка дає йому змогу показати себе учням як професіонала і може бути засобом поліпшення ефективності освітнього процесу. Розглянуто поняття "професійний імідж" вчителя фізичної культури як важливої умови ефективної професійної діяльності. Визначено й охарактеризовано основні компоненти професійного іміджу (предметно-професійний, соціально-поведінковий та особистісний). Розглянуто й проаналізовано чинники, які формують імідж майбутнього вчителя фізичної культури. Доведено, що в процесі вивчення студентами педагогічних дисциплін необхідно розвивати в них здатність до саморегулювання, культуру зовнішнього вигляду, культуру педагогічного спілкування, лексичне багатство майбутнього вчителя фізичної культури. Для іміджу педагога значущими є не тільки набуття вмінь у галузі педагогічної техніки, а й опанування іншими спеціальними вміннями. Імідж майбутнього вчителя фізичної культури створюється як на основі його реальної поведінки, так і під впливом оцінних суджень й думок про нього учнів, колег та інших учасників педагогічного процесу. Обґрунтовано, що ефективність створення і формування професійного іміджу студентів закладів вищої педагогічної освіти залежить від вміння та здатності застосовувати стратегії, пов'язані з інноваційними педагогічними технологіями, і може бути забезпечена створенням необхідного освітнього середовища, яке сприяє формуванню в майбутніх учителях фізичної мотивації та інтересу до підвищення власного професійного рівня, розкриттям сутності та змісту формування іміджу.

Ключові слова: майбутні учителі фізичної культури, професійний імідж.